

DIGITALIZÁLT HITELKÉPESSÉGVIZSGÁLAT: SZIGORÚBB SZABÁLYOZÁS, BONYOLULTABB FOLYAMAT?

Lakatos Veronika*

1. Új veszélyek a hitelpiacon

A hitelhez való hozzáférés az EU-ban az élet fontos részévé vált. A hitelezők számos különböző típusa kínál a lakossági ügyfeleknek különböző hiteltermékeket: a 200 eurónál kisebb összegű rövid lejáratú hitelektől a több százezer eurós lakáshitelekig mindent. Az új digitális technológiák a pénzügyi szolgáltatási ágazatra jelentős hatást gyakoroltak az elmúlt években. Olyan termékek, alkalmazások, folyamatok és üzleti modellek sokaságát hozta magával a digitalizáció, amelyek átalakították a banki és pénzügyi szolgáltatások nyújtásának hagyományos módját.

Bár a technológiai innováció a pénzügyekben nem új keletű, az új technológiákba való beruházás az elmúlt években jelentősen megnőtt, az innováció üteme exponenciális. Számos olyan új eszközzel fizetünk, utalunk és fektetünk be, amelyek néhány évvel ezelőtt még nem léteztek. Az új technológiák nagyobb kényelmet biztosítanak az ügyfeleknek, hiszen nagyobb hozzáférést tesznek lehetővé a pénzügyi szolgáltatásokhoz, szélesebb választékot kínálnak, és növelik a hatékonyságot. Az ügyfelek számára elérhető digitális felületek és platformok kényelmes lehetőséget nyújthatnak a szolgáltatások gyors igénybevételére, az egyedi igényekhez igazodva. A hitelezésben a személyre szabottabb szolgáltatásokat, valamint kényelmesebb, gyors és automatizált, pár napra vagy órára csökkenő hitelügyintézkést eredményez a digitális áttérés.¹

A digitalizáció tehát számos pozitív lehetőséget hozott a hitelpiacon, de ugyanakkor új veszélyeket is teremtett. Az online hitelezési folyamatok során sok személyes és pénzügyi adat kerül a digitális térbe, ami növeli a kiberbűnözés és az adatlopás kockázatát. Az automatizált hitelbírálati rendszerek (mint például AI és *machine learning*) nem mindig tükrözik a valós pénzügyi helyzetet, és téves előítéletek miatt

* PhD-hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar.

¹ Rácz Dániel: Szabályozási kérdések a pénzügyi innováció területén. *Jogi tanulmányok*, 2018. 342–354.

kizárhatják a potenciális adósokat. A digitális hitelezés gyorsasága és egyszerűsége miatt könnyen előfordulhat, hogy az emberek felelőtlenül túl sok hitelt vesznek fel, ami későbbi komoly pénzügyi problémákhoz vezethet. Ehhez az is hozzájárulhat, hogy a digitális hitelezési folyamatok sokszor nem eléggé átláthatóak a felhasználók számára, ami miatt nehezen tudják megérteni a kölcsön feltételeit és a lehetséges következményeket. Miközben a digitális átállás megkönnyíti a hitelhez jutást, meg kell védenünk a fogyasztókat a felelőtlen hitelezési gyakorlatoktól, amelyek különösen az online környezetben terjednek.²

A hitelezési folyamat fontos eleme a hitelképesség vizsgálata. A hitelképesség vizsgálatának célja annak megállapítása, hogy a fogyasztó képes lesz-e a hitelhez kapcsolódó kötelezettségek teljesítésére az előre meghatározott tervek szerint. Pozitív döntés esetén a hitelező a fogyasztó rendelkezésére bocsátja a hitelt. A digitális változás a hitelképességi vizsgálatokat is jelentősen átalakítja. A vizsgálat végzéséhez alapvetően információkra, adatokra van szükségük a hitelezőknek. Azonban kérdés, milyen adatokhoz juthatnak hozzá a hitelezők, milyen adatokhoz engednek hozzáférést a hiteligénylők a jövőben. Megfelelő adatok nélkül a hitelező nem, vagy nem jól tudja elvégezni a hitelvizsgálatot, így az igénylő nem jut hitelhez, esetleg nem a számára legmegfelelőbb konstrukcióhoz. Kérdés, hogy a hiteligénylő az adatátadás mértékéről ennek tudatában dönt-e vajon? Ismeri és érti-e választásának következményeit?

2. Hitelképesség-vizsgálat szerepe

A hitelképesség-vizsgálat egy olyan folyamat, amelynek során a hitelezők értékelik egy potenciális adós pénzügyi helyzetét és megbízhatóságát, hogy megállapítsák, mennyire valószínű, hogy a kölcsönt vissza tudja majd fizetni az előre meghatározott törlesztési terv szerint. A hitelképesség-vizsgálat során figyelembe veszik az adós jövedelmét, munkapiaci helyzetét, korábbi hiteltörténetét (például, hogy voltak-e már hitelei és azokat hogyan törlesztette), valamint adósságainak összegét. Ezek az információk segítenek a hitelezőknek abban, hogy eldöntsék, hogy adnak-e hitelt, és ha igen, akkor milyen feltételekkel. A hitelező abban az esetben ad hitelajánlatot a fogyasztónak, ha a vizsgálat alapján valószínűsíthető, hogy a fogyasztó képes lesz a hitelhez kapcsolódó kötelezettségek teljesítésére.³

Ennek ellenére még mindig számos fogyasztó szembesül a túladósodottság jelenségével.⁴ A túlzott eladósodás első mozgatórugója a pénzügyi meggondolatlanság. A meggondolatlanságot – vagyis a rossz pénzügyi döntések meghozatalát – elsősorban a hitel visszafizetéséhez kapcsolódó költségek nem megfelelő ismerete okozza. Ez összefügghet a hitelek feltételeinek átláthatóságával, valamint a hitelfelvevők pénzügyi mű-

² FinTech Credit: Market Structure, Business Models and Financial Stability Implications, Working Group established by the Committee on the Global Financial System (CGFS) and the Financial Stability Board (FSB). 22 May, 2017. 27. https://www.bis.org/publ/cgfs_fsb1.pdf

³ Meir Kohn: *Bank- és pénzügyek, pénzügyi piacok*. Budapest, Osiris – Nemzetközi Bankárképző, 2023. 335.

⁴ *Addressing household over-indebtedness*. (Publications Office of the European Union) Luxembourg, Eurofound, 2020. 12.

veltségével és a pénzügyeik helyes kezelésére, azaz a kiadások és bevételek megfelelő megtervezésére való képességével. A meggondolatlanság eredhet olyan pszichológiai torzításokból és mentális rövidzárlatokból is, amelyek befolyásolják a fogyasztók hitelfelvétellel kapcsolatos döntéseit és előrejelzéseit, mint például a túlzott bizalmi torzítás, azaz az a tendencia, hogy alábecsülik egy kedvezőtlen esemény bekövetkezésének valószínűségét.⁵

A fogyasztók hitelképességének rossz értékelése, különösen a magas költségű hiteltermékek értékesítése során, az EU-ban a fogyasztók hátrányos helyzetének egyik fő oka. Sok hitelező nem végzett alapos hitelképesség-ellenőrzést, és ami még rosszabb, azt tanácsolták a már törlesztési nehézségekkel küzdő fogyasztóknak, hogy vegyenek fel újabb hiteleket. Számos tagállamban a szabályozás nem tudott fellépni e gyakorlatok ellen, mivel nem léteznek kellően egyértelmű és kötelező erejű szabályok arra vonatkozóan, hogy miként kell értékelni a fogyasztó hitelképességét, és ebből adódóan a hitelezőknek széles mérlegelési jogkörük van.⁶

Ebben az összefüggésben az Egyesült Királyság Pénzügyi Felügyeleti Hatósága (FCA) különbséget tett a „hitelezőre összpontosító” és a „hitelfelvőre összpontosító” teszt között, ami különösen hasznos a fogyasztó hitelképesség-vizsgálat terjedelmének meghatározásában. Míg a hitelezőre összpontosító teszt a hitelkockázat értékelésére korlátozódik, addig a hitelfelvőre összpontosító teszt a hitel megengedhetőségének értékelését foglalja magában, amely arról szól, hogy a fogyasztó számára mennyire lehet nehéz a hitel visszafizetése. Ezen két szemlélet között gyakran jelentős átfedések lehetnek, és a gyakorlatban a cégek ezeket a szempontokat egyetlen értékelésben kombinálhatják.⁷ Ez a kettősség azt a problémát kezeli, hogy a hitelezőnek a hitelkockázat minimalizálásához fűződő érdeke nem mindig jelent elegendő ösztönzést a hitelező számára, hogy olyan hitelt nyújtson, amely a hitelfelvő legjobb érdekeit szolgálja. A pénzügyi ösztönzők arra biztathatják a hitelezőt, hogy olyan fogyasztóknak nyújtson kölcsönt, akiktől nyereséget vár, még akkor is, ha ezek a fogyasztók a túladosodottság jövőbeli kockázatának vannak kitéve.

Ez ellen lép fel az Európai Unió új hitelezési irányelve.⁸ Az EU-ban 2008 óta létezik irányelv a fogyasztási hitelekre vonatkozóan (CCD – *Consumer Credit Directive*)⁹, ami alapján az Európai Unióban minden 200 eurónál nagyobb összegű hitelhez szükséges valamilyen formában hitelképesség-vizsgálatot végezniük a hitelezőknek a szerződés

⁵ *Responsible lending – Overview of regulatory tools*. OECD – The World Bank, October 2013. 5. <https://tinyurl.com/52ppuvse>

⁶ Cselekvési terv a lakossági pénzügyi szolgáltatásokról: Jobb termékek, bővebb választék. Brüsszel, 2017.3.23. COM(2017) 139 final, 11–12. <https://tinyurl.com/3bbcxvt8>

⁷ FCA: Assessing creditworthiness in consumer credit - Proposed changes to our rules and guidance. *Consultation Paper CP17/27*, July 2017. 4. <https://www.fca.org.uk/publication/consultation/cp17-27.pdf>

⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2023/2225 irányelve (2023. október 18.) a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 2008/48/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL L, 2023/2225, 2023.10.30.

⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/48/EK irányelve (2008. április 23.) a fogyasztóhitelmegállapodásokról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL L 133, 2008.5.22., 66–92. o.

aláírása előtt. 2008 óta a szabályozás a teljes harmonizáció elvére helyezkedve határozta meg a szabályokat: kötelezővé vált a hitelképességértékelés, de annak pontos szabályait a tagállamok alkották meg. A hitelképesség vizsgálatához szükséges információk vagy a fogyasztótól származnak, vagy a hitelinformációs adatbázisokban¹⁰ végzett keresés alapján állnak a hitelnyújtó rendelkezésére.¹¹ Az irányelv példálózó felsorolással sorolja fel azokat az információkat, amelyek segítségével a hitelezőnek értékelni kell a fogyasztó hitelképességét, és azt sem írja elő, hogy ezeket az információkat ellenőrizni kell, és azt sem, hogy milyen módon. Az Európai Bizottság 2018-ban feltérképezte, hogy a fogyasztói hitelről szóló irányelv szerinti hitelképesség-értékeléssel kapcsolatban a tagállamokban hogyan járnak el. A felmérés azt mutatta, hogy a fogyasztói hitelek területén a hitelképesség-vizsgálatok jelentősen eltérnek egymástól. Ezt részben magyarázzák csak az egyes nemzeti piacok sajátosságai.¹²

A felelős fogyasztói hitelezés biztosítása érdekében a digitális környezetben az új fogyasztói hitelről szóló irányelv jelentős változásokat hoz a meglévő rendszerbe, amelyek növelik a fogyasztói hitelt felvevők védelmének szintjét. Fontos, hogy az új irányelv egyértelművé teszi, hogy a hitelezők által elvégzendő hitelképesség-értékelés a hitelfelvevőre összpontosít. Különösen azt határozza meg, hogy ezt az értékelést „a fogyasztó érdekében, a felelőtlen hitelezési gyakorlatok és a túlzott eladósodás megelőzése érdekében” kell elvégezni.

Az értékelést a fogyasztó jövedelmére és kiadásaira, valamint egyéb pénzügyi és gazdasági körülményeire vonatkozó releváns és pontos információk alapján kell végrehajtani, amelyek szükségesek és arányosak a hitel jellegével, időtartamával, értékével és kockázatával a fogyasztó számára, mint például a jövedelem, a pénzügyi eszközök és kötelezettségek igazolása, vagy az egyéb pénzügyi kötelezettségvállalásokra vonatkozó információk. A hitelezők nem használhatnak fel érzékeny személyes adatokat, például a fogyasztó vallási meggyőződésére, egészségi állapotára vagy szexuális irányultságára vonatkozó, valamint a közösségi hálózatokból gyűjtött adatokat a hitelképesség értékeléséhez.¹³

¹⁰ Hitelinformációs adatbázis: olyan adatbázis, amely hozzájárul a hitelt igénylők hitelképességének felméréséhez. Általában egy földrajzi régió, egy ország pénzügyi szervezetei hitelezési adatokat küldenek az adatbázisba, valamint az intézmények az ügyféllel történő hitszerződés megkötése előtt információkat kérhetnek az adatbázisból az ügyfél hitelképességének megállapításához. Az adatbázisokban az adott szabályozási környezet alapján meghatározott adatok tárolhatók (pl. adós és adóstárs azonosító adatai, a szerződés adatai, adósságrendezésre vonatkozó adatok, egyéb fizetési adatok és jellemzők). Ilyen adatbázis a magyar piacon a KHR.

¹¹ Veres Zoltán: *A pénzügyi fogyasztóvédelem egyes alapkérdései*. Budapest, Wolters Kluwers, 2019. 144. <https://doi.org/10.55413/9789632959276>

¹² Mapping of national approaches in relation to creditworthiness assessment under Directive 2008/48/EC on credit agreements for consumers. <https://tinyurl.com/mr49mr7b>

¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2023/2225 irányelve (2023. október 18.) a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 2008/48/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL L, 2023/2225, 2023.10.30. 18. cikk (3) bekezdés.

Az új, fogyasztási hitelekéről szóló irányelv azt is előírja, hogy a hitelezőknek meg kell tagadniuk a hitelnyújtást, ha a hitelképességi vizsgálat eredménye negatív.¹⁴ Tehát a hitelező csak akkor bocsátja a fogyasztó rendelkezésére a hitelt, ha a hitelképesség vizsgálatának eredménye azt jelzi, hogy a hitelmegállapodás szerinti kötelezettségek teljesítése a megállapodásban foglaltaknak megfelelően valószínűsíthető. A fogyasztó hitelképességének vizsgálatához a hitelezőnek hitelinformációs adatbázisokból is be kell szereznie információkat.

Végezetül, a profilalkotás és egyéb automatizált adatfeldolgozás egyre szélesebb körű alkalmazása miatt a felülvizsgált irányelv biztosítja a fogyasztók számára azt a jogot, hogy a hitelezőtől emberi beavatkozást kérjenek és kapjanak, amennyiben a hitelképesség vizsgálata ilyen adatok felhasználásával jár. Ez azt jelenti a hitelfelvevő számára, hogy joga van

- a) világos és érthető magyarázatot kérni és kapni a hitelképesség értékeléséről,
- b) kifejtheti a saját álláspontját, és
- c) kérheti a hitelképesség értékelésének és a hitelnyújtásról szóló határozatnak a felülvizsgálatát.¹⁵

E jogosultságok célja, hogy megvédjék a fogyasztókat a mesterséges intelligencia alapú hitelminősítéssel járó kockázatoktól, például a pontatlan adatok felhasználásától és a diszkriminációtól. Az emberi beavatkozáshoz való jog önmagában nem elegendő a hitelezők és a fogyasztók közötti strukturális digitális aszimmetria leküzdéséhez. Amit szintén szabályozni kell, az a mesterséges intelligencia hitelezők általi használata. Az Európai Unióban megszületett a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály,¹⁶ ami kezelni tervezi a mesterséges intelligencia kockázatait. A mesterséges intelligenciáról szóló törvény a mesterséges intelligenciát alkalmazó rendszereket biztosítékoknak fogja látni, attól függően, hogy milyen kockázati szinten vannak.

A hitelképesség vizsgálatára vonatkozó szigorúbb uniós szabályok bevezetése, amelyek előírják a hitelezők számára, hogy a hitelkérelem elbírálásakor komolyan vegyék a fogyasztók érdekeit, és a hitelképtelen fogyasztók esetében utasítsák el a hitelfelvételt, EU-szerte növelni fogja a fogyasztóvédelem szintjét a várakozások szerint. A felülvizsgált szabályok különösen a kis értékű hitelek (200 euró alatti hitelösszeg esetén)

¹⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2023/2225 irányelve (2023. október 18.) a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 2008/48/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL L, 2023/2225, 2023.10.30. 18. cikk (6) bekezdés.

¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2023/2225 irányelve (2023. október 18.) a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 2008/48/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL L, 2023/2225, 2023.10.30. 18. cikk (8) bekezdés.

¹⁶ A Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet), OJ L, 2024/1689, 12.7.2024.

és a BNPL online szolgáltatóinak¹⁷ üzleti modelljét fogják alapvetően befolyásolni, amelyek a régi irányelv értelmében mentesültek a hitelképesség-ellenőrzési kötelezettség alól. Bár a kis értékű hitelek szolgáltatói többnyire algoritmikus hitelpontozásra támaszkodnak a fogyasztók hitelképességének értékeléséhez, továbbra is bizonytalan, hogy pusztán az ilyen pontozásra való támaszkodás elegendő lesz-e az új, hitelfelvevő-központú szabályoknak való megfeleléshez. Mindenesetre a fogyasztónak a felülvizsgált irányelv szerinti emberi beavatkozáshoz való joga azt jelenti, hogy sok ilyen hitelezőnek több képzett munkaerőre lesz szüksége a fogyasztói hitelfelvevők kérelmeinek kezeléséhez, ami végső soron alááshatja versenyképességüket.

Ugyanakkor a hitelképesség értékelésére vonatkozó új szabályok olyan nyitott fogalmakat használnak, mint például „a fogyasztó érdeke”, jelentős mozgásteret hagyva a tagállamoknak az értelmezés és alkalmazás terén. Miközben a tagállamoknak bizonyos mérlegelési mozgásterre van szükségük ahhoz, hogy a harmonizált standardokat a helyi körülményekhez igazíthassák, az ilyen standardokra vonatkozóan uniós szintű iránymutatásra van szükség a következetes alkalmazásuk biztosításához. A hitelfelvevőre összpontosító hitelképességi teszt jelentésének tisztázásában fontos szerepet játszhat az Európai Bankhatóság (EBA). Az európai felügyeleti hatóság már kiadott iránymutatásokat a jelzáloghitel-irányelv szerinti fogyasztói hitelképesség vizsgálatáról is.

3. Hitelképesség-vizsgálat *open banking* és *open finance* környezetben

A hitelképesség-vizsgálat *open banking* környezetben új dimenziókat nyit meg a hitelezésben. Az *open banking* lényege, hogy lehetővé teszi a pénzügyi adatok megosztását harmadik felek között, ami javítja az adósok pénzügyi helyzetének és szokásainak átláthatóságát. Az *open banking* a PSD 2¹⁸ 2018-as bevezetése óta lehetséges az európai piacon, így erősödött a verseny, hiszen olyan új típusú szereplők jelenhettek meg, mint a számlainformációs szolgáltatók és a fizetés-kezdemenyvezési szolgáltatást nyújtó szolgáltatók.¹⁹ Sajnos a magyar piacon a lakossági felhasználók nem sokat érzékelnek az *open banking* változásokból.

Az *open banking* lehetővé teszi, hogy a hitelezők közvetlenül hozzáférjenek az adósok banki adataihoz, mint például jövedelem, kiadások, tranzakciók és pénzügyi szokások tekintetében. Ez pontosabb és részletesebb képet ad az adós pénzügyi helyzetéről. A digitális adatmegosztás felgyorsítja a hitelbírálati folyamatokat, csökkentve a papíralapú eljárások szükségességét. Ez gyorsabb döntéshozatalt és kevesebb bürokráciát eredményez. A hitelezők a pontosabb adatok alapján személyre szabottabb és

¹⁷ A BNPL – Buy Now, Pay Later – a rövid távú finanszírozás egy olyan típusa, amely lehetővé teszi a fogyasztók számára, hogy a vásárlást egy későbbi időpontban fizessék ki.

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2366 irányelve (2015. november 25.) a belső piaci pénzügyi szolgáltatásokról és a 2002/65/EK, a 2009/110/EK és a 2013/36/EU irányelv és a 1093/2010/EU rendelet módosításáról, valamint a 2007/64/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (EGT-vonatkozású szöveg), HL L 337., 2015.12.23., 35–127. o.

¹⁹ David Rivero – Xavier Vives: Open Banking: Promise and Trade-Offs. *European Economy – Banks, Regulation and the Real Sector*, 2022/1. 45–57.

rugalmasabb hitelajánlatokat tudnak kidolgozni, figyelembe véve az adós egyedi pénzügyi helyzetét. Az alaposabb és részletesebb elemzés segít a hitelezőknek azonosítani a potenciális kockázatokat, így csökkenthetik a rossz hitelek arányát.

Az *open banking* környezet az adósok számára is előnyös lehet, mivel jobban nyomon követhetik saját pénzügyi helyzetüket, és tudatosabb döntéseket hozhatnak a hitelek felvételéről.²⁰ Fontos figyelembe venni az adatvédelmi előírásokat és az adósok beleegyezésének szükségességét az adatmegosztás során. Az *open banking* tehát lehetőséget teremt a hitelképesség-vizsgálat modernizálására, amely átláthatóbb, gyorsabb és hatékonyabb hitelezési folyamatokat eredményezhet.

Ez a hitelezők számára azt is jelenti, hogy elengedhetlenné válik a hitelminősítési modellek szokásos módszereinek felülvizsgálata. A legmodernebb *scoring* modelleket ugyanis általában az ügyfelekre vonatkozó különböző információk alapján alakítják ki, amelyek főként személyes adatokon alapulnak, mint például életkor, nem, jelenlegi munkahely, teljes jövedelem vagy korábbi hitelek. A jövőben, az eddig szokásos információk helyett, illetve mellett az ügyfelek banki tranzakcióin alapuló hitelpontozási modellezés is megvalósíthatóvá vált.²¹

A tranzakciós adatok alapján:

- feltárhatóak a havi befizetések, például fizetés, jutalékok és a további jövedelemforrások;
- azonosíthatóak a költési szokások akár olyan kategóriákra bontva, mint a lakhatás, közüzemi szolgáltatások, közlekedés, élelmiszer és szórakozás, tekintet nyújtva az életmódra és a pénzügyi fegyelmre;
- kiszűrhetőak a szokatlan kiadási magatartások, például a hirtelen hitel-igénybevétel a hónap közepén, vagy a megkérdőjelezhető intézményekben történő kiadások.

A tranzakcióelemzés lehetővé teszi az új ügyfelek jobb pontozását is, ami kedvezőbb ajánlatokat tesz lehetővé az ügyfelek számára. A pontosabb hitelpontozási modell a kockázat növekedése nélkül növeli a jóváhagyási arányt. Ez azt jelenti, hogy a bankok több ügyfélhitelt hagyhatnak jóvá.

A tranzakciós adatok mélyreható betekintést nyújtanak az ügyfelek viselkedésébe, lehetővé téve a jobb ügyfél-differenciálást és a személyre szabott ajánlatok nyújtását, amelyek elősegítik az erősebb ügyfélkapcsolatok kialakulását. A tranzakciós adatok például a keresztértékesítési stratégiákba integrálva elemzést nyújthatnak az ügyféltípusok megkülönböztetéséhez.²²

Az *open banking* megoldások holisztikus képet nyújtanak a fogyasztók pénzügyi viselkedéséről és életmódjáról – az adatokhoz hozzáférő bankok számára. A nyílt

²⁰ Ariadne Ingrid Plaitakis – Stefan Staschen: Open Banking: How to Design for Financial Inclusion. Washington, D.C. World Bank Group. <https://tinyurl.com/4fsj43c5>

²¹ Ana Odorovic: Open Banking: Between Cooperation and Competition. *Analiz*, 26. máj. 2023. https://doi.org/10.51204/Analiz_PFB_U_23102A

²² Report on Open Finance, Report of the Expert Group on European financial data space, European Union, 2022. 51–52. <https://tinyurl.com/ycyuz4ws>

banki tranzakciós adatok kulcsfontosságúak a kockázattertelés pontosságának fokozásához és a pénzügyi ökoszisztéma inkluzivitásának előmozdításához. Az új *open finance* pénzügyi rendszer lehetővé teszi a pénzügyi adatok megosztását nemcsak a bankok, hanem különböző pénzügyi szolgáltatók között is. Ez a koncepció az *open banking* továbbfejlesztése, amely nemcsak a banki adatokat, hanem a szélesebb pénzügyi termékeket és szolgáltatásokat is magában foglalja. Az *open finance* keretében az ügyfelek pénzügyi adatai – mint például hitelek, biztosítások, befektetések és megtakarítások – hozzáférhetőek lesznek harmadik felek számára, amennyiben az ügyfél beleegyezését adja. Ez lehetővé teszi a pénzügyi szolgáltatók számára, hogy pontosabb és részletesebb információk alapján dolgozzanak. A megosztott adatok felhasználásával a pénzügyi szolgáltatók személyre szabott ajánlatokat és termékeket tudnak kínálni, amelyek jobban illeszkednek az ügyfelek igényeihez. Például a hitelezők testre szabott hitelajánlatokat készíthetnek a potenciális adósok pontos pénzügyi helyzete alapján.

Az *open finance* tovább növeli a versenyt a pénzügyi szektorban, mivel lehetővé teszi kisebb fintech cégek számára, hogy innovatív megoldásokat kínáljanak a hagyományos bankokkal szemben. Ez hozzájárulhat a jobb árakhoz és szolgáltatásokhoz. Emellett az *open finance* segíti az ügyfeleket abban, hogy jobban megértsék saját pénzügyi helyzetüket, és tudatosabban hozhassanak döntéseket. A pénzügyi adatok átláthatóbbá tétele segít a felhasználóknak a helyes pénzügyi lépések meghozatalában.

A nyílt banki szolgáltatásokhoz hasonlóan az *open finance* megoldások is arra törekcsenek, hogy a pénzügyi adatok feletti ellenőrzést ismét az ügyfelek kezébe adják. Mindkét koncepció azon az elképzelésen alapul, hogy a számlatulajdonosok határozzák meg, hogy ki férhet hozzá az adataikhoz, és ki teljesíthet kifizetéseket a nevükben. A nyílt pénzügyek azonban jelentősen kibővítik a nyílt banki szolgáltatások körét. Konkrétan lehetővé teszi, hogy harmadik felek a megtakarítási számlák, befektetések, nyugdíjak, jelzáloghitelek, biztosítások és sok más további adatokhoz is hozzáférhcsenek. Ezek az adatok pedig személyre szabottabb és intuitívabb pénzügyi termékek létrehozására használhatók fel. A gyakorlatban a nyílt pénzügyek segíthetnek a nyílt banki szolgáltatásokban rejlő lehetőségek teljes körű kiaknázásában. Például sokkal átfogóbbá teheti a számlaösszesítést, és az ügyfél folyószámla-, megtakarítási és befektetési információit egyetlen felületen gyűjtheti össze.

4. Pénzügyi adatokhoz való hozzáférésre vonatkozó engedély-irányítópultok a jövőben

Az Európai Bizottság prioritásként határozta meg az adatvezérelt innováció és finanszírozás előmozdítását.²³ Így a pénzügyi adatokhoz való hozzáférésről szóló új rendlettervezet is (FIDA – *Financial data access regulation*)²⁴ megszületett, ami minden

²³ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európai adatstratégia, 2020. február 19., COM(2020) 66 final.

²⁴ Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a pénzügyi adatokhoz való hozzáférésre vonatkozó keretről, valamint az 1093/2010/EU, az 1094/2010/EU, az 1095/2010/EU és az (EU) 2022/2554 rendelet módosításáról, COM/2023/360 final.

tagállamban közvetlenül hatályos rendeleti szinten szabályozná az ügyféladatokhoz való hozzáférés módjának és a megosztott adatok felhasználásának kereteit.

Az uniós pénzügyi ágazat ügyfelei a fizetési számlákat leszámítva jelenleg nem tudják hatékonyan ellenőrizni az adataikhoz való hozzáférést és azok megosztását, az ügyfelek még akkor sem férnek hozzá széles körben adatvezérelt pénzügyi szolgáltatásokhoz és pénzügyi termékekhez, ha ezt szeretnék. Az új szabályozási javaslat célja, hogy lehetővé tegye a fogyasztók és a vállalkozások számára a pénzügyi adataikhoz való hozzáférés jobb ellenőrzését, így biztosítja, hogy olyan pénzügyi termékek és szolgáltatások előnyeit élvezzék a felhasználók, amelyek a számukra releváns adatok alapján a szükségleteikhez igazodnak, ugyanakkor elkerülhetők lennének a kockázatok.

A FIDA rendelettervezet a PSD 2-ben megismert adatmegosztási lehetőséget kiszélesítené a megosztható adatok körére vonatkozóan, valamint az adatmegosztásra kötelezett intézmények körét is kitágítja a teljes pénzügyi szektorra. Tehát több adatot lehet majd megosztani intézmények nagyobb körével. Ezen felül a rendelettervezet megpróbálja az eddig feltárt alkalmazási problémákat is kezelni. Az ügyfelek biztonságának és az adatmegosztásba vetett bizalmának növelése érdekében további cél, hogy az ügyfelek számára könnyen kezelhető, átlátható és ellenőrizhető legyen az adatmegosztás engedélyezése. Ennek érdekében az adatokat megosztó intézmények olyan felület, olyan engedély-irányítópult (*financial data access permission dashboard*) működtetésére lennének kötelesek, amelyeken az ügyfelek áttekinthetik, hogy kinek, milyen célra, milyen időtartamra és milyen adatok megosztását engedélyezték, valamint vissza is vonhatják azokat. A pontos adatköröket meghatározza a szabályozó, többek között ezek a hitelezésre, pénzügyi eszközök igénybevételére, megtakarításokra vonatkozó adatok lehetnek.

Az adatbirtokosok számára fontos, hogy átlátható és felhasználóbarát engedély-irányítópultokat kínáljanak az ügyfeleknek. Ez lehetővé teszi a fogyasztók számára, hogy tájékozott döntéseket hozzanak a pénzügyi adataik felhasználásáról. Az irányítópultnak intuitívnak kell lennie, és biztosítania kell a szükséges információkat, hogy az ügyfelek pártatlanul kezelhessék az engedélyeiket. Emellett elengedhetetlen, hogy az irányítópult ne manipulálja az ügyfeleket az engedély megadásában vagy visszavonásában. Az ügyfeleknek szabadon, nyomás nélkül kell tudniuk dönteni a személyes és nem személyes adataik felhasználásáról. Az ilyen megközelítés erősíti az ügyfelek bizalmát és támogatja a biztonságos adatkezelést.²⁵

Az adatfelhasználó csak olyan célból és feltételek mellett férhet hozzá a rendelkezésre bocsátott ügyféladatokhoz, amelyre az ügyfél engedélyt adott. Személyes adatok esetében a kérésnek meg kell felelnie az általános adatvédelmi rendeletben (GDPR²⁶) említett érvényes jogalpnak, amely lehetővé teszi a személyes adatok ke-

²⁵ Judith Arnal – Fredrik Andersson: FiDA: is the EU prepared to move from Open Banking to Open Finance? ECRI – CEPS, é.n. <https://tinyurl.com/34jjsyym>

²⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet)

zelését. A javaslat korlátozza az adatok körét is; például betegség- és egészségbiztosításával kapcsolatos adatokra nem terjedhet ki az adatmegosztás. Csak az ügyfél által kijelölt ügyféladatokhoz szabad hozzáférést biztosítani, és ezeket az adatokat csak az ügyféllel egyeztetett célokra és feltételek mellett lehet felhasználni. Az ügyfél személyes hitelesítési adatai más felek számára nem lehetnek hozzáférhetők, és az adatok nem tárolhatók a szükségesnél hosszabb ideig. Az adatfelhasználónak törölnie kell az ügyféladatokat, ha azok már nem szükségesek ahhoz a célhoz, amelyre az ügyfél engedélyt adott. Tehát a javaslat tiszteletben tartja az általános adatvédelmi rendeletet, amely meghatározza az érintettekkel kapcsolatos személyes adatok kezelésére vonatkozó általános szabályokat, és biztosítja a személyes adatok védelmét és a személyes adatok szabad áramlását.

Az engedély-irányítópultnak átfogóan kell bemutatnia az ügyfelek által megadott engedélyeket, beleértve a személyes adatok megosztását is, amely a hozzájárulás alapján vagy szerződés teljesítéséhez szükséges.²⁷ Fontos, hogy a rendszer szabványos módon figyelmeztesse az ügyfelet az engedély visszavonásának lehetséges szerződéses következményeire, ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az ilyen kockázatok kezelése az ügyfél felelőssége.

Az irányítópultnak lehetőséget kell adnia a meglévő engedélyek egyszerű kezelésére, és az adatbirtokosoknak valós időben kell értesíteniük az adatfelhasználókat, ha egy engedélyt visszavonnak. Továbbá az engedély-irányítópultnak legalább két évig meg kell őriznie a visszavont vagy lejárt engedélyek adatait, így az ügyfelek könnyen nyomon követhetik a saját engedélyeiket és tájékozott döntéseket hozhatnak a jövőben.²⁸

5. Jó-e, ha a fogyasztó dönt a pénzügyi adatairól?

Tényleg tájékozottabb döntéshozatalt eredményez a fogyasztók részéről a jövőben, ha ők dönthetnek pénzügyi adataik felhasználásáról? A jelenlegi hitelképesség-vizsgálat-hoz a hitelezőként fellépő bankok az adóstól, azaz a hitelre szoruló ügyféltől és az adós hozzájárulása alapján a hitelinformációs adatbázisokból szerzik az adatokat. Az előző fejezetben tárgyalt *open banking* szabályozás alapján esetleg hozzájutnak a fizetési forgalmi adatokhoz is. A FiDA-javaslat azonban egy újfajta adatmegosztási filozófiát vezet be, amely, még ha a fogyasztónak ad is irányítást az adatai felett, átrajzolja a jelenlegi rendszert.

Először gondoljunk arra, hogy a hitelképesség-vizsgálat elvégzéséhez szükséges adatok megosztásáról a fogyasztók döntenek a jövőben, akik a pénzügyi szereplők közötti pénzügyi adatmegosztás fontosságával csak korlátozottan vannak tisztában, így esetlegesen az adatmegosztás megtagadása hosszú távon az adatminőség romlásá-

²⁷ Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a pénzügyi adatokhoz való hozzáférésre vonatkozó keretről, valamint az 1093/2010/EU, az 1094/2010/EU, az 1095/2010/EU és az (EU) 2022/2554 rendelet módosításáról, COM/2023/360 final, 5. cikk.

²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a pénzügyi adatokhoz való hozzáférésre vonatkozó keretről, valamint az 1093/2010/EU, az 1094/2010/EU, az 1095/2010/EU és az (EU) 2022/2554 rendelet módosításáról, COM/2023/360 final, 8. cikk.

hoz vezethet. Másodszor fontos kiemelni, hogy a fogyasztó valószínűleg nem hajlandó megosztani olyan adatokat, amelyek negatívan befolyásolják a profilját, az úgynevezett rossz adatokat. Ha a rossz adatokat kivennénk az egyenletből, az alacsonyabb adatminőséget eredményezne, ami negatív hatással lenne a fogyasztókra, és végső soron a hitelhez való általános hozzáférésre és a pénzügyi stabilitásra. A kialakított fogyasztói profil kevésbé lenne pontos, ami azt eredményezné, hogy a hitelezők nagyobb kockázatot vállalnának. A hitelezők a megnövekedett kockázatot úgy tudják kompenzálni, hogy emelnék a kamatlábaikat, ami valamennyi fogyasztó számára növelné a költségeket. Ezért akkor korlátozzuk a fogyasztók azon jogát, hogy csak a pozitív adatokat osszák meg, és a „rossz adatokat” tartsák meg maguknak?

Az európai fogyasztóvédelmi szervezet (BEUC) tagjai által végzett felmérések²⁹ egyértelműen azt mutatják, hogy a fogyasztók nem adnak pénzügyi adataik megosztásakor tájékozott beleegyezést. A legtöbben nem olvassák el a feltételeket, és még akkor sem értették meg azokat, ha elolvasták. Úgy vélték, hogy a feltételek túl hosszúak és bonyolultak, tele vannak jogi szakzsargonnal, és az Egyesült Királyság fogyasztói szerint „nem a fogyasztókra gondolva íródtak”.

Alapvető fontosságú lenne, hogy a fogyasztók pontosan tudják és értsék, hogy mire adnak engedélyt, és milyen jogaik vannak. Ezt a tájékoztatást világos és érthető nyelven kell az intézményeknek a fogyasztók rendelkezésére bocsátani. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság a rendelettervezet véleményezésekor kiemelte, hogy a pénzügyi szolgáltatók munkatársainak megfelelő képzést kellene biztosítani a jobb szolgáltatásnyújtás garantálása érdekében, hiszen megfelelő ismeretekkel rendelkezve jobban tudják a fogyasztókat tájékoztatni az adatmegosztás fontosságáról.³⁰

Miközben a pénzügyi adatokhoz való hozzáférésről szóló új rendelettervezet lehetőséget teremt a fogyasztók számára, hogy pénzügyi adataik megosztásával jobb és személyre szabott pénzügyi szolgáltatásokhoz jussanak, alapvető fontosságú, hogy azok, akik nem kívánják megosztani adataikat az *open finance* keretrendszer keretében, ne legyenek kizárva a pénzügyi szolgáltatásokból, és mindig tisztességes és észszerű alternatívát kapjanak, anélkül, hogy további költségeket kellene viselniük. Ez vonatkozhat például az alacsonyabb digitális tudással rendelkezőkre, akikkel szemben a szolgáltatások megtagadása tisztességtelen és diszkriminatív lenne. Emiatt fogyasztóvédelmi szervezetek már javasolták, hogy jogilag kötelező érvényű, az összes alapvető pénzügyi szolgáltatásra kiterjedő adatfelhasználási szabályok lennének szükségesek

²⁹ BEUC's Recommendations to the EDPB on the interplay between the GDPR and PSD II. Brussels, 2019. 2–3. <https://tinyurl.com/475f9hc3>

³⁰ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – a) Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a pénzügyi adatokhoz való hozzáférésre vonatkozó keretről, valamint az 1093/2010/EU, az 1094/2010/EU, az 1095/2010/EU és az (EU) 2022/2554 rendelet módosításáról (COM(2023) 360 final – 2023/0205 (COD)) b) Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelv a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és elektronikuspénz-szolgáltatásokról, a 98/26/EK irányelv módosításáról, valamint az (EU) 2015/2366 és a 2009/110/EK irányelv hatályaon kívül helyezéséről (COM(2023) 366 final – 2023/0209 (COD)) c) Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és az 1093/2010/EU rendelet módosításáról (COM(2023) 367 final – 2023/0210 (COD)) (C/2024/1594). 3.3.5.

az adatokkal való visszaélés megelőzése érdekében, amely pénzügyi kirekesztéshez és helytelen értékesítéshez vezethet.³¹

Viszont problémát jelenthet az is, ha az irányítópultok kialakítása és a rajta bemutatott információk egyértelműen és határozottan az adatmegosztás irányába tolják a felhasználót. Az irányítópult kialakításának és a bemutatott információknak meg kell felelniük az adatvédelmi és fogyasztóvédelmi szabályoknak. A rendelettervezet nem tartalmaz arra vonatkozóan intézkedést, hogyan védi a kiszolgáltatót ügyfeleket a jövőben, és hogyan biztosítja, hogy az ügyfeleket ne kényszerítsék adatmegosztásra.³²

Az elemzésben áttekintettük, hogy változik a pénzügyi környezetünk: a klasszikus bankolást felváltotta az *open banking*, majd az *open finance* struktúra. A nyílt bankolásnál harmadik fél szolgáltatók férnek hozzá fizetési számla adatokhoz nyílt programozási felületeken, de az *open finance* keretrendszerben a banki adatokon túl már szélesebb pénzügyi termékekre és szolgáltatásokra vonatkozó adatmegosztás is történhet, pl. megtakarítási információk. Ebben a környezetben már szükséges egy engedély-irányítópult kialakítása a fogyasztók számára, amelyeken az ügyfelek áttekinthetik, hogy kinek, milyen célra, milyen időtartamra és milyen adatok megosztását engedélyezték, valamint vissza is vonhatják ezen engedélyeket. Ezen irányítópultra vonatkozó szabályozástervezet célja, hogy a fogyasztók számára nagyobb transzparenciát és nagyobb mértékű ellenőrzést biztosítson az adataik fölött, és a több adat végül innovatívabb és olcsóbb pénzügyi szolgáltatásokhoz vezessen az európai piacon. Ilyen új hiteltermék lehet a jövőben a folyószámlahitel túllépésről szóló riasztások, amelyekben már más, alacsonyabb kamatozású helyettesítő termékek ajánlása is szerepel. A szabályozás kiemeli, hogy az adatok megosztásánál tekintettel kell lenni a jelenlegi adatvédelmi szabályokra.

A cikk arra összpontosított, hogy megvizsgálja a pénzügyi adatokhoz való hozzáférés bonyolult helyzetét. A pénzügyi adatok elérhetőségét szükséges megvalósítani az uniós jogi kereten belül, különösen a pénzügyi adatok gyors termelődésével jellemezhető digitális korszakban. A FIDA szabályozási javaslat, különös tekintettel az irányítópultok kialakítására, jelentős előrelépést jelent a kihívások kezelése felé. Ez az innovatív megoldás a fogyasztói jogok és az üzleti érdekek közötti egyensúly megteremtését célozza. A technológiai rugalmasság, a pénzügyi szabályozás és az adatvédelem elvárásait kell a jövőben összehangolni, biztosítva a fogyasztók védelmét.

³¹ Ensuring Consumer Protection in the Financial Data Access (FIDA), Regulation. Robust regulatory safeguards for responsible data use and governance. *Finance Watch Position Paper*, December 2024. <https://tinyurl.com/48ecbp3z>

³² Felix Pflücke: Data Access and Automated Decision-Making in European Financial Law. *European Journal of Risk Regulation*, Vol. 16., N. 1. (2024) 1–13. <https://doi.org/10.1017/err.2024.60>